

ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ НАУКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оробець Костянтин Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент,

асистент кафедри кримінально-правової політики,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Тривалий період воєнного стану ставить перед нашою державою все більше складних завдань, ефективне розв'язання яких є неможливим без створення належної наукової бази. Кримінальне законодавство за останні три роки зазнало численних змін, які часом викликають жваві дискусії серед науковців, практичних працівників та громадськості. Слід визнати, що поспішність деяких законодавчих рішень у низці випадків зумовлена вимогою оперативного реагування на нові умови життєдіяльності та потреби існування й розвитку українського суспільства та держави. Разом із тим, тенденція надмірного динамізму аж ніяк не сприяє якості новоприйнятих положень та ефективності практики їх застосування, зумовлюючи можливість, а нерідко і необхідність подальшого вдосконалення вже новацій кримінального закону.

Останнім часом чільне місце серед завдань науки кримінального права все частіше займає не обґрунтування змін у законі, «випередження», прогнозування трансформацій кримінального права, а аналіз, тлумачення законодавчих змін постфактум, що позначається і на переліку нових актуальних проблем, які постають перед наукою. До основних із них відносимо такі, як-то:

1. Подальші дослідження, вироблення наукового підґрунтя для вдосконалення редакції окремих статей розділу I Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України» та підвищення одноманітності їх застосування на практиці. У першу чергу мова йде про кримінальне правопорушення, що закріплене у ст. 111¹ «Колабораційна діяльність», якою КК було доповнено ще в березні 2022 р., та суміжні діяння. Наприклад, науковці відзначають такі проблеми, як подвійна криміналізація публічного заперечення російської агресії та окупації, якщо воно було вчинене громадянином України, за ст. 111¹ та ст. 436² КК [1, с. 554], численні проблеми кваліфікації колаборантства в судовій практиці [1, с. 571] тощо.

2. Наукова оцінка сучасного стану правової боротьби з корупційними та пов'язаними з корупцією кримінальними правопорушеннями. Непоодинокі ініціативи щодо посилення відповідальності за ці діяння, що за умов воєнного стану здатні набувати виняткової небезпечності, нещодавно втілилися в Законі України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» від 17 червня 2025 р. [2]. Проте цей закон, на наш погляд, не розв'язує комплексно проблему посилення заходів відповідальності за відповідні кримінальні правопорушення. Так, умови воєнного стану як обстановка вчинення корупційних кримінальних правопорушень усе ще не отримали належної юридичної оцінки з боку законодавця (як ознака кваліфікованого або особливо кваліфікованого складу), тоді як для деяких інших груп кримінальних правопорушень (наприклад, проти власності) такі зміни були запроваджені [3, с. 121]. Крім власне кримінально-правової боротьби, потребує удосконалення і механізм здійснення розслідування таких діянь, насамперед у напрямку недопущення їх безкарного вчинення [4, с. 628].

3. Наукове роз'яснення ознак військових кримінальних правопорушень, які належать до оціночних понять, й уточнення системи цих правопорушень. Щодо оціночних понять, то їх критерії виробляються теорією кримінального права та судовою практикою [5, с. 369]. Навіть якщо формулювання відповідної ознаки складу в законі і не змінилося, можливе суттєве доповнення обсягу поняття з урахуванням тривалого досвіду ведення бойових дій, появи нових обставин у кримінальних провадженнях. Наприклад, поняттям «тяжкі наслідки» у таких військових кримінальних правопорушеннях, як порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ч. 3 ст. 406 КК), необережне знищення або пошкодження військового майна (ч. 2 ст. 412 КК), порушення правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ч. 3 ст. 414 КК), розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ч. 3 ст. 422 КК), в умовах воєнного стану може охоплюватися ширше коло негативних явищ, ніж коли такі самі діяння вчиняються в мирний час.

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 435¹ «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю» КК, за об'єктом та суб'єктом не вписується в систему військових

кримінальних правопорушень. Місце цієї норми в інших розділах має бути визначено в наукових дослідженнях та втілено у майбутніх змінах до КК.

4. Ґрунтовна наукова розробка складів нових кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (розділ XX Особливої частини КК). Зокрема, потребує аргументованого уточнення редакція ст. 436² «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників», встановлення співвідношення між «воєнними злочинами» за ст. 438 КК та суміжними правопорушеннями відповідно до національного та міжнародного права, розкриття змісту таких раніше не вживаних у кримінальному законодавстві термінів, як «широкомасштабний», «на виконання або на підтримку політики держави чи організації», на позначення ознак «злочинів проти людяності» (ст. 442¹ КК) тощо.

Крім зазначеного вище, потрібно враховувати, що триває робота над проектом нового КК України [6]. Залишається сподіватися, що новий КК на момент прийняття вже не буде «законом воєнного часу», однак фундаментальні результати сучасних наукових досліджень, зокрема і досвід критичного аналізу низки законодавчих рішень, будуть у ньому відтворені якомога повніше.

Література:

1. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій : монографія / [М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов] ; за наук. ред. М. А. Рубашенка. Харків : Право, 2024. 576 с.

2. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення : Закон України від 17 червня 2025 р. № 4496-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4496-20#Text> (дата звернення: 23.08.2025).

3. Оробець К. М. Щодо деяких проблем кримінально-правової боротьби з корупційними кримінальними правопорушеннями, які вчинені в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми протидії злочинності і корупції* : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 22 грудня 2023 р.). Харків : Юрайт, 2023. С. 119–123. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2024/01/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84_22.12.2023.pdf#page=120 (дата звернення: 23.08.2025).

4. Супрун-Ковальчук Т. М. Кримінально-правова характеристика корупції у воєнний час: дослідження сфери оборони. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 624–629. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.104>. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303715/295750> (дата звернення: 23.08.2025).

5. Панов М. І. Вибрані праці з проблем правознавства / упоряд.: В. І. Борисов, С. О. Харитонов, О. О. Володіна; відп. за вип. С. О. Харитонов; авт. вступ. ст.: В. І. Борисов, С. О. Харитонов, О. О. Володіна. Харків : Право, 2020. 1160 с.

6. Кримінальний кодекс України : контрольний текст проєкту (станом на 21.07.2025 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/08/20/00-kontrolnyj-proyekt-kk-21-07-2025.pdf> (дата звернення: 23.08.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-29>

ФІНАНСОВИЙ СТАН ЗВО В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Панюк Тетяна Петрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та управління бізнесом,
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Сучасне освітнє середовище визначається як цілісна, багатовимірна та динамічна система, що поєднує інноваційні технології, методологічні підходи та інституційні умови для забезпечення ефективної освітньої діяльності. Його характерними ознаками є цифровізація та гнучкість організації навчання, орієнтація на індивідуальні освітні траєкторії, компетентнісний підхід, інтеграція з міжнародним і професійним простором, а також здатність до адаптації в умовах соціально-економічної турбулентності. Взаємозв'язок таких трьох складових, як ЗВО-здобувач-стейкхолдер набуває все більшої актуальності та диктує правила гри на ринку освітніх послуг.

Турбулентні умови в яких функціонують ЗВО, вимагають від них гнучкості та здатності швидко адаптуватися до нових реалій, щоб досягти стійкого розвитку. У цьому контексті зростає важливість економічної безпеки та ділової активності, яка стає критичним чинником їх успіху. Одним із інноваційних підходів до подолання